

René Gude

Het agoramodel

De wereld is
eenvoudiger
dan je denkt

ISVW UITGEVERS

René Gude

Het agoramodel

De wereld is
eenvoudiger
dan je denkt

ISVW UITGEVERS

INHOUD

VOORWOORD VAN DE SAMENSTELLERS

7

VOORWOORD VAN RENÉ GUDE

13

I

HOE HET LEVEN INGEWIKKELD WERD

*‘Zoiets simpels als een gekookte
aardappel is al meteen een
hoogtepunt van cultuur’*

19

II

OVER DE QUADRUPLEXITEIT VAN ONS BESTAAN

*‘Het leven is ingewikkeld,
niet complex’*

35

III

HET AGORAMODEL ALS WERELDORIËNTATIE

*‘Als je de leidende beginselen
van de sferen kent, dan weet je
de weg wel zo’n beetje in de wereld’*

57

IV

**OVER DE VERWARRING VAN SFEREN EN
DE DOMINANTIE VAN SPORT**

*‘Van kleingeestigheid naar
grootmoedigheid’*

85

V

OVER ZINGEVING

*‘Het Ware, het Goede, het Schone
en niet te vergeten het Lekkere’*

103

NAWOORD

119

VOORWOORD VAN DE SAMENSTELLERS

‘Ik had nog wel twintig jaar door willen klooiën’, zei René Gude vaak. Hij was nog niet klaar. In zijn race tegen de klok – hij leed aan botkanker – begon hij intensiever te leven en harder te werken. De twintig jaar vriendschap die hij dreigde mis te lopen, probeerde hij in een paar jaar in te halen. Het werd een komen en gaan van gezellige mensen op zijn fraaie Amsterdamse woonboot met uitzicht over het IJ en het Centraal Station. Ook de ontwikkeling van zijn filosofie zette hij onder hoge druk. Tussen alle afspraken door sprak en typte hij zich suf.

Er verschenen veel interviews en essays van hem in *Trouw* en *Filosofie Magazine* (waar hij eerder hoofdredacteur van was), hij legde samen met Peter Henk Steenhuis de laatste hand aan het boek *Door het beeld – Door het woord*, corrigeerde intussen nog even de drukproeven ‘*Sterven is doodeenvoudig. Iedereen kan het*’, het interviewboek waarin de inmiddels ook overleden Wim Brands hem vragen stelde, en hij liet zich door Rosan Hollak interviewen over zijn laatste levensjaar, hetgeen resulteerde in het boek ‘*Ik blijf nog even kletsen.*’

Als Denker des Vaderlands werd René ook een bekende Nederlander. Hij verscheen regelmatig in *De Wereld Draait*

Door en andere televisieprogramma's. *Stand-up filosoof*, het boek dat Wilma de Rek met hem schreef, was intussen een bestseller geworden. Zijn populariteit had hij vooral te danken aan zijn overzichtelijke indelingen van complexe onderwerpen, zijn heerlijke oneliners en zijn bijzondere persoonlijkheid. De mensen vielen voor hem, wij ook.

In zijn laatste maanden werkte hij aan wat eigenlijk zijn hoofdwerk had moeten worden: *Het agoramodel*. Omdat de tijd ontbrak om het zelf te schrijven, vatte hij het plan op om ten minste de hoofdlijnen ervan in gesprekken uit de doeken te doen. Hij liet zich vrijwel dagelijks door een groepje bevriende filosofen en journalisten interviewen. Die gesprekken met Peter Henk Steenhuis, Erno Eskens en Florian Jacobs werkten als een hogedrukpan voor zijn denken. Terwijl wij de interviews uitwerkten, kroop hijzelf na afloop van die gesprekken achter zijn computer om wat aanvullende opmerkingen op te tekenen, zodat wij dat alles later in een boek zouden kunnen verwerken. Florian Jacobs, aangesteld als persoonlijk assistent, zette allerlei tekstaanzetjes op een rij en schreef de gesprekken uit. Hij begon ook de eerder gepubliceerde teksten, interviews en kladjes te rubriceren en te ontsluiten. Intussen herschreef René alvast een oude column uit *Filosofie Magazine* zodat deze kon dienen als inleiding voor dit boek.

In de eerdere boeken had René vooral zijn levensvisie uit de doeken gedaan, het nieuwe boek zou met name zijn nog onderbelichte wereldbeschouwing bevatten. Die wereldbeschouwing had hij een naam gegeven: het agoramodel. De eerste aanzet ertoe schreef hij al in 1992. Toen speelde hij al met het plan om de samenlevingsvormen van mensen te ordenen op basis van de menselijke vermogens. Hij kwam er destijds niet helemaal uit. De eerste geslaagde

poging vinden we in de inleiding van het boek ... *En denken! Bildung voor leraren*, dat hij samen met Gerard van Stralen en een team pedagogen van de Hogeschool Utrecht samengestelde. Sinds die tijd sleutelde hij verder aan zijn ordeningen.

Het 'agoramodel' of 'bildungsagoramodel' zoals René het in dit boek beschrijft, biedt een eenvoudig overzicht van ons totale sociale bestaan. Alle mogelijke rollen die je in het burgermansleven kunt spelen, worden in het model overzichtelijk gepresenteerd. René vond dat belangrijk, omdat hij ervan overtuigd was dat we onze collectieven te veel verwaarlozen. We wentelen ons in ons individualisme, stelde hij, en daardoor zijn we onderling wantrouwend geworden. Dit inzicht sloot aan bij zijn langlopende strijd tegen het cynisme, dat vooral in de jaren tachtig en negentig de boventoon voerde in het publieke debat. Iedere poging om als samenleving iets gezamenlijk te ondernemen werd bij voorbaat als een 'ideologisch project' of als 'achterhaald maakbaarheidsdenken' afgeserveerd. Het agoramodel moest leiden tot eerherstel van al die grote projecten die we met elkaar ondernemen.

Renés aanpak was om de collectieven eerst maar eens te ordenen en de kern ervan te beschrijven. Vervolgens zouden we onszelf, onder meer via het onderwijs, moeten trainen in het collectieve samenleven. Omdat het agoramodel de hele wereld en de hele persoon moest omvatten, had René zich voor een tamelijk grote taak gesteld. Bijkomend probleem was dat hij, zoals hij zelf altijd zei, leed aan '*evagatio mentis*', het afdwalen van de geest. Voordat hij de hoofdlijnen van zijn model af had, werd zijn aandacht getrokken door allerlei uitbreidingen en toepassingsmogelijkheden. Elke dag had hij wel weer een nieuw idee dat de

moeite waard was, maar waarvoor de tijd ontbrak om het degelijk uit te werken. ‘Dat moeten jullie dan straks maar doen’, zei hij.

Toen René op 13 maart 2015 overleed, lag er een stapel uitgeschreven gesprekken en teksten, met veel herhalingen en her en der ook wat gaten. Vooral het laatste deel van het boek, over de menselijke kenvermogens en zingeving, was nog rommelig. Voor dit boek hebben we de meest onaffe teksten met pijn in het hart ter zijde gelegd. Misschien dat we ze later nog eens aanvullen en presenteren. De overige teksten, die meer samenhang vertoonden, hebben we zo goed en zo kwaad als het ging in een heldere structuur geplaatst.

De uitgeschreven gesprekken met René hebben de basis gevormd van dit boek. Deze gesprekken hebben we aangevuld met nagelaten teksten. Deze teksten zijn deels eerder gepubliceerd in *Filosofie Magazine*, *Trouw* of in de boeken die bij ISVW uitgevers verschenen, deels betreft het losse tekstfragmenten en halve essays waarvan René wist dat hij ze ergens moest hebben en die we hebben opgedoken uit de dieptelagen van zijn ondoorgrondelijke computer. Het was vaak een ware zoektocht naar de herkomst van de teksten. We hebben zoveel mogelijk geprobeerd om de bronnen te vermelden, maar we sluiten niet uit dat er zinnen in dit boek zijn geslopen die René eerder elders heeft gepubliceerd.

Her en der hebben we ook een enkele zin van René uit onze eigen herinnering opgediept. Het betreft doorgaans zaken die hij zo vanzelfsprekend vond, dat hij niet de moeite nam om ze op te schrijven. We hebben ons als samenstellers dus best wat vrijheid veroorloofd, wetende dat René dat op prijs zou stellen. Ook bij zijn eerdere boeken had hij ons im-

mers toegestaan om flink in zijn teksten in te grijpen. Door-gaans nam hij de autorisatieronde te baat om snel nog wat pakkende oneliners toe te voegen. Helaas hebben we deze laatste slag deze keer niet kunnen maken en moeten we nu maar vertrouwen op zijn zegen.

We danken Daan Roovers, voormalig hoofdredacteur van *Filosofie Magazine* en goede vriendin van René, voor haar opbouwende commentaar bij het samenstellen van dit boek. En uiteraard danken we Babs van den Bergh, de weduwe van René, die niet alleen haar huis altijd maar weer voor ons openstelde om gesprekken met René te voeren, maar die ons ook actief hielp om het nagelaten werk zo goed mogelijk te presenteren. Tot slot dank aan Gerard van Stralen van de Faculteit Educatie van de Hogeschool Utrecht, die de didactiek van het agoramodel op de agenda zette, en de vrienden van Freedomlab die een artistimpressie maakten van het model (zie de cover van dit boek).

We hopen van harte dat het boek geworden is wat René voor ogen had: een boek waaruit blijkt dat de wereld minder complex is dan je denkt, een boek dat laat zien welke rollen je kunt spelen in deze wereld en een boek dat inspireert tot bildung en geluk. René vond dat ieder mens, en zeker elke scholier of student, wereldwijd gemaakt moest worden en hij had de hoop, terechte hoop in onze optiek, dat zijn agoramodel daarvoor een goed uitgangspunt kon zijn.

Florian Jacobs, Erno Eskens en Peter Henk Steenhuis

VOORWOORD VAN RENÉ GUDE¹

Iedere ochtend voert mijn computer een *integrity check* uit en verzoekt mij daarbij vriendelijk om even te wachten tot de sjablonen of templates voor allerlei intelligente bewerkingen beschikbaar zijn. En vooral: of ze met elkaar in verbinding staan. Tijdens dat ‘contempleren’ kon ik vroeger even koffie gaan halen terwijl het pientere apparaat geruime tijd in zichzelf verzonken was, maar inmiddels is mijn Pentium 4 zo bedreven in de bespiegeling van het eigen kunnen dat ik tegenwoordig al vijf windowtjes tegen elkaar heb opengezet voor ik mijn eerste bakkie ga doen.

Doen we zelf ook weleens een *integrity check*? Leggen we de sjablonen van onze belangrijkste levensgebieden weleens op een rijtje om in stille overweging hun verbinding te onderzoeken? Zelden. We hebben het te druk of, als we dan eindelijk een momentje hebben om met een glas wijn in de hand de dingen te overzien, dan komen we er nog niet uit. Waar ook te beginnen? De hele wereld is met één klik op te roepen, maar alle feiten tezamen leveren

¹ Dit voorwoord is deels eerder gepubliceerd in *Filosofie Magazine* (2000-6, blz. 7)

The background features a stylized, light-colored illustration of a city. A woman in a white dress is walking towards the right, and a white horse is partially visible on the right side. The city buildings are simple line drawings. The overall tone is bright and airy.

De wereld is complex, maar zit toch eenvoudiger in elkaar dan je denkt. Want welke weg je ook neemt in het leven, je belandt toch altijd weer in dezelfde soorten gebouwen. We leven in privéhuizen, werken in private gebouwen, organiseren onszelf rond publieke gebouwen en besturen de samenleving vanuit politieke gebouwen. Om het leven in deze vier levenssferen goed te laten verlopen, trainen we ons in vier trainingsgebouwen: de tempel, de sportschool, het museum en de academie.

Deze gebouwen zijn rond ieder centraal plein (de agora) van elke stad overal ter wereld te vinden, stelt René Gude. Als je je gemakkelijk wilt bewegen in het leven, dan doe je er dus goed aan de leidende beginselen van alle gebouwen te leren kennen. Steek het plein eens over, loop fysiek of mentaal een ander gebouw binnen en verdiep je aldus in de levens- en trainingssferen. Dat is de kortste weg naar persoonlijke ontwikkeling en een integere persoonlijkheid.

PUBLIEK